

poljsko strašilo

julijan nađ

Zaista smo imali razloga za strahovanje — jednoga petka naš deda je prestao da priča. Mada je to za nas bio težak udarac vrlo brzo smo se na to morali navići kao na nešto od čega se nije moglo pobeći, kao na nešto što je van našeg uticaja.

— Tako je moralo biti — govorio je otac, a on je često umeo dobro da proceni situaciju. Nismo svi tako mislili, ali kad smo se prisedali dedinog ponašanja u poslednja tri-četiri meseca, kako nas je deda izbegavao i kako je svaki susret koji nije bilo moguće izbeći na brzinu završavao, sakrivali smo poglede. Nedeljom, a ni praznikom nije ručao skupa sa nama. Nekada je bio poseban doživljaj ručati sa dedom, za stolom.

Tada nam je pričao o starim običajima, a često je ponavljao sve što je radio sa nožem i svećom, zbog čega se prvo on krstio a zatim veku, zašto za stolom mora da bude prazno mesto... Sve mi je ličilo, a sada sam uveren, da su to bili neki obredi koji su našem ručku davali posebnu svečanost i ukus i koji su počeli svima da nedostaju od kada nas je deda napustio. Ako ne računamo njegove neočekivane dolazke u manje važne prostorije u našoj kući — podrum, ostava, a ponekad i kuhinja — mogu reći da se danima nismo sretali. U kuhinju bi se samo ponekad ušunjali, došao od stelaže, iza nje nešto izvukao, stavljao pod reku, a nas ne bi ni pogledao. Ili se muvao po podrumu, zavirivao u burad, ali vino nije dirao. U ostavi je jednom zaspa.

— Eto, — težio se tata — promenio se!

Ne sećam se da li smo ga još uvek držali za svog i zbog svega toga ga žalili, ili smo njegovo otuđenje od nas shvatili (da li smo mogli da ga shvatimo) kao neku žrtvu za našu porodicu koje nismo bili svesni, ali u čiji smisao i potrebe nismo sumnjali ni u jednom trenutku.

Utehu smo nalazili u povezivanju dede i ptica što su se pojavile u ataru. Bile su neobične, više po ponašanju, nego po izgledu — ptica koju prvi put vidimo samo je nama nepoznata; letele su u velikim jatima i odjednom bi se samo spustili na polje, uništili sve što je bilo na njemu, a onda se rasprhli, jata nije bilo. Samo je neko na nekom visokom bagremu video neku nepoznatu pticu i raspitivao se o njoj najstarijem u porodici. Prema ponašanju koje im se opisalo, starije je to podsećalo na napast kao što su skakavci, koji se u letopisima našeg sela spominju više puta i za koje se govorilo da je to božja kazna. Ljudi su se uznemirili.

Ptice se nisu mogle rasplašiti. Uzaludna je bila i pucnjava lovaca — ni jedan lovac nije potrefio u pticu, a lovci u našem selu su prvoklasne nišandžije — uzaludni su bili i dimovi i koje-kakva strašila. Atar su i dalje pustošili po rasporedu koji nismo mogli da odgonetnemo, ali koji je postojao.

Ubrzo su se ptice toliko odomale, da se posle napada nisu ni razilazile — ostajale su u polju i postajale trag napada.

Te zime smo oskudevali u hrani. Ne zbog toga što nam ništa nije ostalo od ptica, a nije ni zbog toga što nije bilo rezervne hrane, ne. Nagadalo se tu nešto veće, računalo se da će i sledeća godina biti takva pa smo zbog toga ustajali od stola nikada potpuno siti ostavljajući nešto i za sutra. Tu bi se mogli potražiti koreni našeg uzdržavanja od hrane, samoodricanja koje ponekad prelazi granice razuma. U proleće, pre početka setve ljudi su odlazili na Vodicu u dugim procesijama kao što su davno išli u Marijajud. Tamo su se cele noći molili i bdeli. Pre jutra su se vraćali kući, iscrpljeni, ali duboko verujući da će se za tu bedu naći lek, i da je spas blizu. Tako je trajalo ceo mesec svakog petka, a svetkovalo se i subotom, pa su se kroz nekoliko godina smejali sami sebi govoreći da su prešli u bugere.

Jedne noći, među okupljenim svetom smo zapazili i našeg dedu. Izmučen i zamišljen je stajao u gomili nepokretno, koja je ponavljala: »bože, uništi te ptice« i još koješta. Na naše radoznale poglede nije reagovao, izgledao je kao

da je izgubljen i nesvestan svega što se oko njega zbiva. Ujutru se u selo nije vratio sa ostalim ljudima — otišao je u atar u smeru gde se nalazila naša njiva.

Prvi put je javno došao kod nas jedne večeri. Neočekivano se pojavio, baš kada smo večerali, na kuhinjskim vratima. Nemo nas je gledao, a onda nam je pokazao — na dugačkim konopcima, zavezanih jedan za drugi visele su ptice. Jedna od druge je bila tačno udaljena, razlika u odstupanju od tog pravila je bila toliko mala da se je moglo zanemariti.

Prestali smo da jedemo. Deda je podskočio — skok — osamdesetogodišnjeg čoveka! — onda je čučnuo i ustajao krećući se istovremeno čas napred čas u stranu. U tim njegovim skokovima smo prepoznali korake »Zaporoškog herca«, igre koju je najviše voleo. Za to vreme, vreme njegovog izvođenja figura sa ptica, je letelo perje, a onda su i oni počeli da otpadaju. Neke su ostajale da leže na zemlji, a druge su se zavukle pod sto sa izbečenim jezikom.

Deda se osmehnuo na nas, to je bio jedini kontakt sa nama za ovih nekoliko meseci. Već sledećeg trenutka, kao da bi žalio zbog osmeha, bacao se na zemlju, grabio polumrtve ptice, gurao ih ispod pazuha i u džepove i tiho jaučući, puzio je ka kuhinjskom pragu.

— Eto, — zapazila je sestra — ptice imaju krvave jezike!

Sedeli smo za stolom i bez reči pratili ono što se pred nama odvijalo. Pre nego što smo se razišli od stola, otac mi je dao, kao novom članu porodice pušiti lulu.

— Dedine ptice imaju krvave jezike — ponavljala je sestra kroz plač. Zaspala je sa pticama na ustima.

Na dedu smo prizaboravili. Tek kad je svanulo proleće postali smo svesni da te zime od njega nije bilo nikakvog traga. — U gumnu nije ostajao trag od za njega drvene klopme, niko se nije ni mogao setiti da bi ga video na tavanu ili u plevari gde je, kako smo mislili mogao da bude. Tek kada smo prvi put otišli na njivu prepoznali smo u nekoj neobičnoj osobi našeg dedu. Videli smo da nešto popravljala na strašilu i beži kad nas je ugledao, videli smo i kako je već u sledećem trenutku — utekao.

Strašilo je bilo napravljeno od dve stare paliče, od dedinog crkvenog odela i plišanog šešira.

II

Rodbini i komšiluku je trebalo puno vremena dok nisu nagovorili oca da im napravi strašila. Ali njegova molba da ga sažale i smiluju mu se, jer ima porodicu, ni uveravanja da strašila zna i može da napravi samo deda, a njega nema — ništa nije pomoglo. Ljudi su verovali da atar mogu da sačuvaju samo takva strašila kao što je naše, da ih mora praviti samo otac, jer je najstariji sin.

Taj posao je oca skroz izmučio i udaljio ga je od nas. Kući se vraćao kasno, a ni ujutru ga nismo mogli zateći za stolom. No, nismo se žalili, verovali smo da će se to ubrzo završiti i da će se otac vratiti i da ćemo opet slušati one strašne priče koje ga je naučio deda.

Ali, otac je bio zauzet preko cele godine, opet smo ga videli i popričali sa njim tek kasno u jesen i to je bilo samo u putovanju — spremao se za dalek put.

Sakupio je neophodne stvari, odnekud je izvukao neki paket koji je bio od pre spremljen i otišao, kako nam je rekao, kod brata u Srem. Tada sam prvi put čuo da tata u Sremu ima brata. Uostalom o tome nismo razgovarali. I uopšte, pogledi i s vremena na vreme, namigivanje postali su nam najomiljeniji način dogovaranja. Zimu smo proveli bez njega, a kada se vratio nije ga se moglo poznati. I tek po njegovom načinu cmakanja smo se uverili da je to stvarno on. (Molio sam ga, kao da sam nagađao neke promene, da me vodi kao najstarijeg sina na njive da mu pomazem dok pravi strašila, ali on je bio tvrd ni jednom ni nije popustio i ja nikad nisam video kako se pravi strašilo).

Ubrzo je na svakoj njivi bilo postavljeno po jedno strašilo. Otac ih je pravio po nekom svom rasporedu i oni su ubrzo ličili na ogradu

(1957 — 1989)

Julijan NAD se rodio 1957. godine u Ruskom Krsturu. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u svom rodnom mestu a posle toga počelo je njegovo lutanje i stranstovanje. Upisao je studije jugoslovenske književnosti i srpskohrvatskog jezika u Prištini gde je boravio do izbijanja demonstracija 1981. godine. Iz Prištine odlazi u Beograd odakle zbog nedostatka normalnih uslova za studiranje i život odlazi na odsluženje vojnog roka u JNA. Studije književnosti završio je u Skoplju.

Za to vreme izašla mu je zbirka pripovedaka »Poljsko strašilo«. Radio je u NVRO »Ruske slovo« kao urednik-saradnik književnog časopisa »Svetlost«, zatim kao novinar informativnih novina »Ruske slovo« i bio je najbolji i najčitaniji novinar. Uređivao je »Literaturne slovo« i bio je čovek kog se nije moglo ne voleti, kojeg se nije moglo mrzeti, koji se trebao oženiti četiri dana pre no što je brzo vozio svoj automobil. Smrt ga je stigla 26. aprila 1989. godine na izlasku iz rodno mesto. Nije dočekao još mnogo toga što je u životu mogao doživeti pa i izlazak iz štampe druge zbirke pripovedaka pod naslovom »Novo rusinsko groblje«.

koja je ograđivala selo, kao da bi htela sačuvati barem selo od bede koja je pretila sa atara.

Celo selo je svetkovalo, nazdravljalo se novim uspesima, i plodovima, očekivala se bogata i sačuvana godina. Svugde se spominjalo ime naše porodice. A jednog jutra otac je otputovao. Za njim su otputovali i svi muškarci iz sela. Mi, dečaci smo počeli naglo da rastemo i razvijamo se — tome niko nije mogao da se naćudi. Izvršavali smo poslove starijih, oblačili se u kožuhe i klopme, kao i oni, opijali se i zahvaljujući neizvijenom detinjstvu i slobodi koju smo tako neočekivano stekli, postali smo takvi da se sa nama nije moglo izići na kraj. O strašilima nismo morali puno da brinemo. Ostajali su cel i novi kao i prvih dana. Nisu im smetale ni bure ni sneg. Istina, većina iz njih je preko zime iščezla i mi smo na početku brinuli zbog njihovog odlaska, ali kad su se na proleće vratili a mi ih videli opet na starim mestima odmorne i orne, laknulo nam je. Shvatili smo da u njih možemo imati poverenje. Kadgod se u selu rodio neki dečak povećao se u selu i broj strašila, a neko od naših je vikao »imate još jedno strašilo više«. Kartajući se i pijuci mi smo pogadali ko bi mu mogao biti otac i birali smo mu ime.

A tek nedavno, kada smo krenuli na put kojim su pošli i naši očevi, posle zajedničkih krštenja i nekoliko preproslavljenih svadbi, osetili smo na našem strašilu nekoliko promena. Bili smo i uvereni da je u liku strašila, njegovom krikui i plašenju ptica, otkriveno dedino lice i njegovo vešto zabacivanje desnom nogom kad žuri — posledica metka koji je zaradio na Karpatima.

A danas, kad niko ne može da se otarasi od takvog načina vikanja išaaa i mahanja rukama ispred lica, a ne iznad glave, ja sam svestan da to nije bilo strašilo već naš izgubljeni deda.